

області): дис.... кандидата філол. наук / 661 Дроздовський Володимир Петрович. – Одеса, 1962. – 473 с.

5. Бевзенко С.П. Українська діалектологія / С.П. Бевзенко. – К.: Вища школа, 1980. – 246 с.

6. Шило Г. Ф. Південно-західні говори УРСР на північ від Дністра / Гаврило Федорович Шило. – Львів: Вид-во Львів. пед. ін-ту, 1957. – 254 с.

7. Дзендзелевский И.А. Украинские говоры нижнего Поднестровья : автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. филол. наук: спец. 661 «Языки народов СССР (украинский язык)» / И.А. Дзендзелевский. – Одесса, 1952. – 15 с.

8. Бекеш Н.Б. Нівеляція родових відмінностей у множинній парадигмі іменників / Н.Б. Бекеш // Волинь-Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – Житомир, 2005. – Вип. 14. – С. 44–48.

9. Герман К.Ф. Атлас українських говірок Північної Буковини: Словозміна, службові слова / К.Ф. Герман. – Чернівці: ПРУТ, 1998. – Т. 2. – 215 с.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Бр. – с. Броска Ізмаїльського р-ну
Мт. – с. Матроска Ізмаїльського р-ну
Шв. – с. Шевченкове Кілійського р-ну
Мл. – с. Молдове Саратського р-ну
М. – с. Монаші Б.-Дністровського р-ну
Яр. – с. Ярославка Саратського р-ну

Пл. – с. Плахтіївка Саратського р-ну
Тр. – с. Трудове Кілійського р-ну
Пт. – с. Першотравневе Ізмаїльського р-ну
Сф. – с. Саф'яни Ізмаїльського р-ну
Ч. – с. Черкеси Б.-Дністровського р-ну
Сц. – с. Ст. Царичанка Б.-Дністровського р-ну

УДК 821.13/5

*Дьячук С.В.
(Київ, Україна)*

ЗАСОБИ ЕВФОНІЇ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Стаття присвячена засобам евфонії української мови, які забезпечують її мелодійність та милозвучність.

Ключові слова: евфонія, фонетичні варіанти.

Статья посвящена средствам эвфонии украинского языка, обеспечивающим его мелодичность и благозвучие.

Ключевые слова: эвфония, фонетические варианты.

The article is devoted to means of euphony of the Ukrainian language, which provides its melody and harmony.

Key words: euphony, phonetic variations.

© Дьячук С.В., 2012

Питання про підвищення культури мовлення сучасних засобів масової комунікації сьогодні набуває особливої актуальності. Це зумовлено як загальним зниженням освітнього та культурного рівня нашого суспільства, так і активними спробами витіснити українську мову із широкого вжитку, нав'язуючи країні російську мову як другу державну. Українське слово все рідше звучить з теле- та радіоефіру, українські періодичні видання в Україні стали майже екзотичним явищем, тому пересічний українець фактично позбавлений можливості вдосконалювати власну мовну культуру. В умовах офіційно насадженої двомовності поступово, але неухильно втрачаються кращі мовні традиції українського народу: зокрема, таке явище, як «суржик», уже не сприймається лише як атрибут малоосвіченої людини, оскільки постійно звучить із найвищих трибун, з вуст перших осіб держави. І, як наслідок, у багатьох засобах масової комунікації майже не приділяється увага такій важливій особливості української мови, як милозвучність, або ж евфонія. Актуальність теми, обраної для цієї статті, зумовлена численними порушеннями милозвучності, які можна щоденно спостерігати: так, зі сторінок газет, з екранів телебачення нас вітають з «днем вчителя», запрошують «взяти участь в конкурсі», «відпочити у Ялті і Одесі».

Зауважимо, що термін «евфонія» традиційно вживається у двох значеннях. Перше з них використовується для позначення суто стилістичного прийому: евфонія трактується як «вивяв фоніки, який означає гармонійну сув'язь позитивно-естетичних явищ художнього, передусім поетичного, твору» [1: 216]. Друге значення терміна – власне милозвучність, «добре, приємне, з погляду фонетичних і лексико-стилістичних норм певної мови, звучання окремих мовних елементів – звукосполучень, слів і словосполучень» [2: 127]. Тобто йдеться передусім про естетичні критерії, загальну приємність звучання мови. Далі термін «евфонія» розглядатиметься саме в другому значенні.

Милозвучність слухно вважається чи не найхарактернішою рисою української мови. Одним із перших на цю особливість звернув увагу В.Самійленко у статті «Дбаймо про фонетичну красу української мови» [3: 28-29]. Фонетичну вишуканість української мови свого часу було визнано офіційно: на конкурсі краси мов у Парижі (1934 р.) українська мова посіла третє місце, поступившись лише французькій та перській.

Питання евфонії української мови досліджувалося багатьма вітчизняними мовознавцями, зокрема, І. Чердиченком, М. Жовтобрюхом, В. Ващенком, Н. Тоцькою, М. Пен-тилюк та ін.

Підґрунтям милозвучності української мови є дотримання орфоепічних норм. Існує ціла система евфонічних засобів, що забезпечують правильну звукову організацію усного та писемного мовлення. Зокрема, мелодійне, приємне звучання досягається природним чергуванням окремих голосних та приголосних, можливістю вживання *фонетичних варіантів* слів і морфем.

Уникнути нагромадження однакових голосних та приголосних звуків можна, вживаючи фонетичні варіанти самостійних і службових слів. Так, існують варіанти прийменників (та префіксів) *в* – *у* (або *уві*, *ув*, *вві*), *над* – *наді*, *під* – *піді*, *від* – *од*; *з* – *із* – *зі* (*зо*); сполучників *і* – *й*, *хоч* – *хоча*, *щоб* – *щоби*; часток *ще* – *іще*, *б* – *би*, *лиш* – *лише*, *ж* – *же*.

Зокрема, можуть чергуватися як прийменники *у*, *в*, так і префікси *у-*, *в-*. У вживається для того, щоб уникнути збігу приголосних, важких для вимови:

- а) між двома приголосними; б) на початку речення перед наступним приголосним;

в) незалежно від закінчення попереднього слова перед наступним *в, ф*, а також перед сполученням літер *льв, св, еф, тв, хв*; г) після паузи, яка на письмі позначається комою, крапкою з комою, двокрапкою, тире, дужкою та крапками, перед приголосним.

В уживається для уникнення збігу голосних: а) між двома голосними; б) на початку речення перед наступним голосним. Після голосного перед приголосним (залежно від темпу, ритму мовлення) може вживатися як *у*, так і *в*.

Сполучник *і* та початковий ненаголошений *і* чергуються з *й* у тих же позиціях, що й *у - в*. *І* вживається, щоб уникнути збігу приголосних, важких для вимови, а саме: а) між двома приголосними; б) перед йотованими (*й, є, ї, ю, я*). *в*) після паузи, яка на письмі може позначатися крапкою, комою, крапкою з комою, двокрапкою, крапками, перед наступним приголосним; г) на початку речення. г) при зіставленні понять.

Варіанти прийменника *з - із - зі (зо)* чергуються за тим самим принципом, що й *в - у, і - й*. *З* уживається: а) перед голосним, з якого починається слово, незалежно від паузи та закінчення попереднього слова; б) перед приголосним (крім *с, ш*), якщо попереднє слово закінчується голосним; в) на початку речення, після паузи. Щоб уникнути збігу приголосних, важких для вимови, вживають *із* або *зі*. *Із* уживається переважно між свистячими й шиплячими. *Зі* вживається перед сполученням приголосних на початку слова, незалежно від паузи та закінчення попереднього слова. Прийменник *зо* (як фонетичний варіант прийменника *зі*) завжди виступає при числівниках *два, три*.

Для забезпечення милозвучності також вживаються варіанти давального відмінка однини іменників чоловічого роду на *-ові, -еві (-єві)* та *-у (-ю)*: *товаришу* і *товаришеві, другу* та *другові*. Такій самій меті слугують і варіанти прикметників чоловічого і середнього роду в місцевому відмінку на *-ому* та *-ім*: *(на) синьому* і *(на) синім*. В українській мові евфонію забезпечує також ряд прислівникових паралелей: *позад* – *позад, звідкіль* – *звідкіля, більш* – *більше, знов* – *знову*. До евфонічних засобів належать і варіанти дієслівних форм: *ходити* – *ходить, пишіть* – *пишіте, загубилися* – *загубились*. Усі зазначені варіанти давно закріпилися в мові та є нормативними [4].

Звісно, більшість згаданих варіантів мають певні семантичні відмінності. Окрім того, існують стилістичні особливості їх використання: так, одні з них закріплені в науковому чи офіційно-діловому стилях, тоді як інші будуть найбільш доречними у стилі художньому чи публіцистичному. В.С. Ващенко з цього приводу зазначав з приводу вживання таких паралельних форм: «Є тексти дуже чутливі до них, а є байдужі. Поширення і культивування паралельних форм виявляється в текстах стилістично напружених, переважно в художніх» [5: 47].

Недостатнє знання основних евфонічних прийомів працівниками засобів масової комунікації спричиняє порушення милозвучності усного та писемного мовлення. На нашу думку, підготовка фахівців у сфері засобів масової комунікації (передусім, майбутніх журналістів, редакторів, теле- і радіоведучих) обов'язково має передбачати глибоке і всебічне ознайомлення з евфонічними засобами української мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва, В.І. Теремка. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 752 с.

2. Ганич І.Д., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. – К.: Вища шк., 1985. – 360 с.
3. Самійленко В. Дбаймо про фонетичну красу мови / В. Самійленко // Урок української. – 2003. – №2.
4. Український правопис / Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України, Ін-т укр. мови НАН України. – К.: Наук. думка, 2007. – 288 с.
5. Ващенко В. С. Стилістичні явища в українській мові. Ч. 1. – Х.: Вид-во ХДУ, 1958. – 228 с.

УДК 811.161.1'42

Дрянгина Е.А.
(Саранск, Россия)

ХАРАКТЕРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ЛИНГВО-КОГНИТИВНОГО УРОВНЯ ЯЗЫКОВОЙ ЛИЧНОСТИ М.В. ЛОМОНОСОВА КАК АВТОРА «РОССИЙСКОЙ ГРАММАТИКИ»

*Исследование выполнено при финансовой поддержке РГНФ,
проект № 12-34-01212 а2 «Роль языковой личности грамматистов XVI - XVIII вв.
в развитии русской лингвистической науки».*

Статья посвящена выявлению ярких характеристик мовної особи М.В. Ломоносова як автора «Російської граматики». На основі аналізу використуваної лексики реконструюються основні особливості лінгво-когнітивного рівня в структурі мовної особи автора.

Ключові слова: *мовна особа, М.В. Ломоносов, лінгво-когнітивний рівень, лексика, мовна картина світу.*

Статья посвящена выявлению ярких характеристик языковой личности М.В. Ломоносова как автора «Российской грамматики». На основе анализа используемой лексики реконструируются основные особенности лингво-когнитивного уровня в структуре языковой личности автора.

Ключевые слова: *языковая личность, М.В. Ломоносов, лингво-когнитивный уровень, лексика, языковая картина мира.*

The article is devoted to detection of bright characteristics of the language personality of M.V. Lomonosov as author of «The Russian grammar». On the basis of the analysis of used lexicon the main features of lingvo-cognitive level in structure of the language personality of the author are reconstructed.

Key words: *language personality, M.V. Lomonosov, lingvo-cognitive level, lexicon, language picture of the world.*